

E-BOKEN: MÖJLIGHETER OCH HINDER

ANNIKA BERGSTRÖM OCH LARS HÖGLUND

Boken befinner sig i en övergång till digitaliserad spridning på liknande sätt som musik och dagstidningar påbörjat tidigare. E-boksmarknaden växer och är i många länder redan en stor del av bokmarknaden. Men det handlar inte bara om en kanal för spridning, som påverkar användare, förlag, bokhandel och bibliotek. Digitaliseringen ger också exempelvis nya, multimediala möjligheter att kombinera text och bilder och lägga länkar. Även författande och självpublicering underlättas och förändras via nya tjänster. På så sätt kan teknologin mer eller mindre dramatiskt förändra en bransch och kanske på sikt vår uppfattning om vad en bok är. I USA, Storbritannien och vissa andra engelskspråkiga länder är e-boken mer utbredd, men i Sverige och andra små språkområden har den ännu bara nått en liten del av läsarna. Samtliga nordiska länder befinner sig tidigt i spridningsprocessen. Det råder viss osäkerhet om hur e-boken kommer att påverka läsande, bokhandel, författande och bibliotek framöver. E-boken har kommit lite senare i Sverige, men spridningen verkar också gå långsammare än i engelsktalande länder. E-boksläsandet tycks för närvarande öka mest hos dem som redan provat, och sprids endast sakta vidare i befolkningen. Något som särskilt utmärker den svenska marknaden till skillnad från den engelskspråkiga är att e-böckerna i huvudsak når sina läsare via biblioteken. Folkbiblioteken har varit snabba att erbjuda e-böcker och information om hur man laddar ner dem till sin läsapparat. För tryckta böcker är försäljningen till bibliotek och försäljning till konsumenter mer jämnt fördelad.

I det här kapitlet sätter vi in e-boken och digitala bibliotek i en större kontext av bokläsning och biblioteksvanor och studerar användare och läsvanor. Vi analyserar hur e-boksläsningen i Sverige vuxit och tar sig uttryck 2013 jämfört med 2012, vilka faktorer som kan förklara den digitala läsningen samt hur svenskarna ser på e-böcker som ersättning för tryckta böcker.

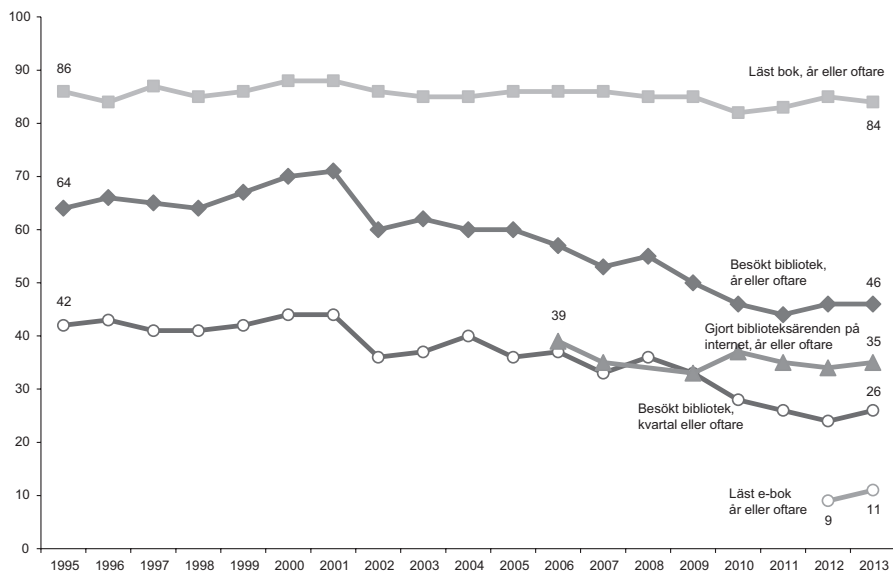
E-böcker, tryckta böcker och bibliotek

Internet har de senaste decennierna etablerats och många olika medietyper har digitaliserats. Nu förändras boken på liknande sätt. Läsningen av tryckta böcker och biblioteksbesök minskar sakta. Figur 1 sätter e-boksläsningen i denna kontext och visar andelen som läser tryckta böcker såväl som digitala samt fysiska biblioteksbesök såväl som besök via internet. Det framgår tydligt att en stor del av befolkningen läser böcker och många utnyttjar bibliotekens lokaler trots en nedgång senare år.

medan biblioteksärenden via nätet är på uppgång. Sett över längre tid har andelen bokläsare, trots vissa tecken på minskning bland unga, förändrats måttligt.

Kurvorna i figur 1 visar på olika utvecklingstendenser för det analoga och det digitala. Den mogna tryckta boken läses åtminstone till någon del av en majoritet och andelen bokläsare förändras måttligt med en mindre nedgång de senaste åren. Andelen som läst någon form av e-bok är fortfarande relativt liten, och befinner sig ännu i ett tidigt skede av ett tänkt spridningsförlopp. De som besöker bibliotek har under senare år minskat i antal, men nedgången tycks nu ha saktat in. Enligt biblioteksstatistiken har det totala antalet fysiska besök 2013 minskat något jämfört med året innan, men samtidigt hamnar allt fler besök utanför denna statistik genom ökningen av obemannade bibliotek. Mellan 2010 och 2013 har antalet så kallade övriga (obemannade) utlåningsställen, där låneregistrering inte sker, gått från 2 000 till 2 585, vilket är en ökning om nära 30 procent. Allt fler ”besöker” nu också biblioteken via nätet och för e-bokläsare är detta den naturliga vägen. Möjligen har dessa nya trender bidragit till årets resultat på frågan om biblioteksbesök, som visar att nedgången saktat in de senaste två åren.

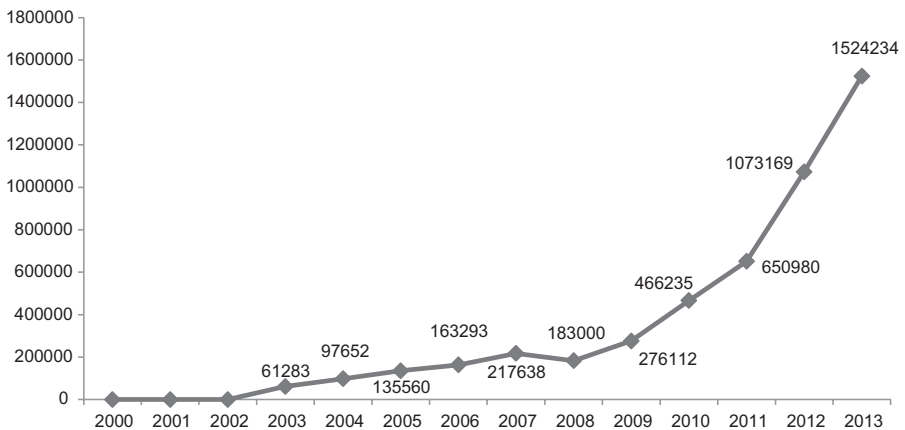
Figur 1 Andel som läst bok och e-bok samt andel som besökt bibliotek och gjort biblioteksärenden på internet (procent)

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1995-2013.

E-boksmarknaden är således förhållandevis liten i Sverige, men växer relativt snabbt. Spridningen av e-böcker i huvudsak genom folkbibliotekens utlåning gör denna statistik till en god indikator på spridningen. Antalet e-bokslån ökade 2013 från föregående år med 42 procent och det finns där inga tecken på en avmattning (figur 2). Kurvan visar stora likheter med den tillväxt man brukar finna för innovationer, med en försiktig start följt av snabb tillväxt. Så småningom brukar tillväxten avta och eventuellt kommer en ny innovation som helt eller delvis gör den gamla teknologin eller produkten överflödig (jfr Rogers 2003). Emellertid tycks inte bibliotekens ökande utlåning av e-böcker motsvaras av en lika stor spridning i befolkningen, utan där tycks spridningen gå något långsammare.

Figur 2 Utlåning av e-böcker i folkbiblioteken 2000-2013 (antal lån per år)

Källa: Folkbiblioteksstatistik, SCB och Kungl biblioteket (för 2013 prel. statistik 130319).

Den fortsatta utvecklingen engagerar såväl bokförlag som bibliotek, författare och en rad andra aktörer, men även om en ökning förväntas råder stor osäkerhet om förändringstakten och om hur stor del av bokmarknaden som e-boken kommer att ta inom de närmaste åren. Försäljningen av e-böcker till konsument ännu mycket begränsad. Utlåningen av e-böcker via folkbiblioteken motsvarar nu drygt två procent av all biblioteksutlåning. Biblioteken har betalat per utlån enligt tidigare avtal med den främsta distributören *E-lib*, vilket ibland har lett till problem då omfattande utlåning av vissa populära böcker gjort att bibliotekens budgetutrymme tagit slut och man fått begränsa eller till och med avsluta e-boksdistributionen till bibliotekens användare för en tid. Förlagen å sin sida vill ofta säkra viss försäljning av tryckta böcker och har därför olika former av begränsningar i utbudet av böcker i e-boksformat.

Här noterar vi att SOM-undersökningen 2013 också visar att omkring en tredjedel av e-bokläsarna köpt eller betalat för e-böcker under det senaste året. Förhandlingar om nya betalmodeller pågår för närvarande, varför man kan vänta sig andra betalningssystem mellan bibliotek och förlag framöver. Den aktuella diskussionen kring detta liksom frågor om piratkopiering och skatt på e-böcker är inte bara ett svenskt fenomen, utan förekommer även i flera andra länder (Wischenbart, 2013).

E-bokläsningens villkor

E-boksläsningen är således beroende av det utbud som bjuds via kommersiell försäljning, biblioteken och i viss utsträckning på det egna språket. Men för den enskilde individen inverkar också tillgången till lästeknik, personliga medie- och läsvanor samt individuella behov att läsa prosa och fakta.

Det finns en rad olika läs- och surfplattor som kan användas för att läsa e-böcker. Skillnaden mellan den förra och den senare är tillgängligheten till andra funktioner på nätet. Medan en läsplatta huvudsakligen är avsedd just för att läsa e-böcker är en surfplatta som *iPad* eller liknande mer att likna vid en dator med alla dess funktioner. De olika typerna har således olika funktioner och även prisnivån varierar. Sverige skiljer sig från exempelvis USA när det gäller tillgång till olika typer av plattor. Medan läsplattan *Kindle* är förhållandevis utbredd där (Madden m fl, 2013), kan vi inte se motsvarande utveckling för specialiserade e-boksläsare i Sverige. Här är istället surfplattan betydligt vanligare.

Hösten 2013 hade över hälften – 53 procent – av befolkningen i åldrarna 16 till 85 år tillgång till smartphone och 40 procent hade en surfplatta i hushållet (se introduktionskapitlet i denna volym) vilket innebär en fyrdubbling jämfört med 2011. Tillgången till läsplatta av något slag hade det största förklaringsvärdet för e-boksläsning av ett antal faktorer vi analyserade i föregående års SOM-undersökning (Bergström och Höglund, 2013). Sett ur det här perspektivet finns alltså en stor potential för e-boken genom att betydligt fler än de som redan läser e-böcker har tillgång till en teknisk plattform som möjliggör läsning.

Tillgången till platta för läsning är emellertid ojämnt spridd i befolkningen. Ålder är den mest avgörande faktorn. Högst är tillgången bland personer mellan 30 och 49 år, där 59 procent har tillgång till en surfplatta i hushållet, vilket kan jämföras med 43 procent bland personer yngre än 30 år, 40 procent för personer i åldrarna 50 till 64 och 18 procent bland personer äldre än 65 år. Däremot är skillnaderna i tillgång till surfplatta marginella när man jämför kvinnor och män samt personer med olika utbildningsnivå.

De skillnader som framträder beträffande tillgång till surfplatta är förväntade mot bakgrund av vad vi vet om nya teknikers spridning. Yngre och högutbildade ligger ofta i framkant och tar tidigt till sig innovationer. Med tiden utjämnas skillnaderna; allt fler lär sig använda tekniken och priserna sjunker (jfr Rogers 2003).

Läsningen av e-böcker

Att läsa e-böcker kräver i och för sig inte någon särskild surf- eller läsplatta, böckerna finns att tillgå även på vanliga datorer. Det gör den potentiella publiken ännu större än enbart den grupp som har tillgång till en platta i sitt hushåll, närmare bestämt de 86 procent som har tillgång till en dator. Trots ökningen vad gäller läsplattor har andelen e-bokläsare endast ökat ett par procentenheter jämfört med föregående år. Sammantaget är det 11 procent som läst en e-bok i form av skönlitteratur och/eller fackbok – någon gång det senaste året. För dem som läser varje månad eller varje vecka är skillnaderna gentemot året innan små (tabell 2).

Tabell 2 E-boksläsning totalt, skönlitterär bok och fackbok, 2012 och 2013 (procent)

	2012			2013		
	E-bok totalt	E-bok skönlitteratur	E-bok fackbok	E-bok totalt	E-bok skönlitteratur	E-bok fackbok
Ingen gång	91,4	93,7	95,2	89,4	92,1	94,0
Någon gång senaste 12 mån	2,5	2,2	1,2	2,8	2,4	1,6
Någon gång senaste halvåret	1,2	,9	,7	1,8	1,6	0,9
Någon gång i kvartalet	1,2	,9	,8	1,8	1,4	1,3
Någon gång i månaden	1,4	1,1	,7	1,9	1,0	0,9
Någon gång i veckan	1,4	,7	,9	1,0	0,6	0,6
Flera gånger i veckan	1,0	,7	,5	1,3	0,9	0,6
Minst någon gång	8,6	6,3	4,8	10,6	7,9	6,0
Antal svar	1 540	1 523	1 518	1 611	1 599	1 590

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna läst följande typer av böcker?* Svartalternativen var *skönlitterär bok* respektive *fackbok*. Skalan var sjugradig och återfinns i tabellen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012 och 2013.

En närmare analys av vilken typ av e-bok som läses visar att det är något vanligare att läsa skönlitteratur i digital form (8 procent) jämfört med digitala fackböcker (6 procent). Skillnaden är inte statistiskt säkerställd och överlappningen mellan genrerna är förhållandevis stor. I tabell 3 framkommer, precis som för tillgången till plattor, att skillnaderna i e-boksläsning är stora mellan olika åldersgrupper. Läsningen av skönlitteratur är tre gånger så utbredd bland personer i åldrarna 16 till 29 som bland personer som är 65 år eller äldre och för facklitteratur är skillnaden ännu större. Utbildningsnivå har betydelse även här: e-boksläsningen ökar med utbildningsnivå. Kön har traditionellt stor betydelse så till vida att kvinnor

läser tryckt skönlitteratur i större utsträckning än män – men detta är något som ännu inte märks när det gäller e-böcker, där tekniktillgång och teknikintresse kan ha större betydelse.

Inkomst samvarierar med läsning av e-böcker så till vida att läsningen ökar med hushållets inkomst, men relativt måttligt. Föga förvånande är e-boksläsningen mer utbredd bland personer som har surfplatta och/eller smartphone. Detta är mer uttalat för skönlitteratur än för fackböcker. Datorn är tydligen inte är det självklara valet för nedladdning och läsning av e-böcker och särskilt inte för skönlitteratur.

Tabell 3 E-boksläsning åtminstone någon gång de senaste 12 månaderna (procent och Kendall's Tau-c)

		E-bok, skönlitteratur	E-bok fackbok
Totalt		8	6
Kön	Kvinnor	7	5
	Män	9	7
<i>Tau-c</i>		0,13	0,02
Alder	16-29 år	12	14
	30-49 år	10	7
	50-64 år	8	5
	65-85 år	4	2
<i>Tau-c</i>		-0,06***	-0,08***
Utbildnings- nivå	Låg utbildning	1	1
	Medellåg	6	4
	Medelhög	9	8
	Hög utbildning	13	9
<i>Tau-c</i>		0,09***	0,07***
Hushålls- inkomst	Under genomsnittet	6	7
	Genomsnittlig	9	6
	Över genomsnittet	9	5
<i>Tau-c</i>		0,02	-0,02
Teknik- tillgång	Har surfplatta	13	9
	Har ej surfplatta	4	4
<i>Tau-c</i>		0,10***	0,05***
	Har smartphone	10	8
	Har ej smartphone	4	3
<i>Tau-c</i>		0,06***	0,04***

Forts.

Tabell 3 Forts.

		E-bok, skönlitteratur	E-bok, fackbok
Biblioteks- vanor	Besökt bibliotek senaste kvartalet	12	10
	- någon gång senaste halvåret/året	8	6
	Ej besökt bibliotek senaste 12 mån	6	4
<i>Tau-c</i>		0,04**	0,05***
<i>Tau-c</i>	Gjort biblioteksärenden på nätet minst någon gång i kvartalet	24	22
	- någon gång senaste halvåret/året	19	10
	Aldrig gjort biblioteksärenden på nätet	4	3
		0,12***	0,09***
Bokläsning	Läst skönlitteratur senaste kvartalet	11	7
	- någon gång senaste halvåret/året	8	8
	Läser aldrig skönlitteratur	2	3
<i>Tau-c</i>		0,08***	0,03***
<i>Tau-c</i>	Läst fackböcker senaste kvartalet	12	12
	- någon gång senaste halvåret/året	10	6
	Läser aldrig fackböcker	3	1
<i>Tau-c</i>		0,09***	0,11***
<i>Tau-c</i>	Lyssnat på ljud-/talböcker minst någon gång senaste kvartalet	16	10
	- någon gång senaste halvåret/året	20	13
	Lyssnar aldrig på ljud-/talböcker	5	4
		0,09***	0,05***

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna läst följande typer av böcker?* Svarsalternativen var *skönlitterär bok* respektive *fackbok*. Skalan är sjugradig, i tabellen återfinns de som svarat minst *någon gång*. *Tau-c* är ett korrelationsmått för variabler som befinner sig på ordinalskalenivå.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Biblioteksvanor har stor inverkan på läsningen av e-böcker. E-bokläsningen är betydligt mer utbredd bland personer som brukar besöka bibliotek och framförallt bland dem som brukar göra biblioteksärenden på nätet. Bokläsning inverkar givetvis också, men har något mindre förklaringskraft,

En fördjupad analys av relationen mellan läsningen av tryckta böcker och e-böcker visar att tillskottet till gruppen bokläsare genom e-böckerna ännu så länge är mycket begränsat. Merparten av befolkningen, drygt 80 procent uppger att de har läst någon bok senaste året, men inte någon e-bok. Av de 11 procent som läst e-böcker har flertalet – motsvarande 10 procentenheter av 11 – läst både tryckta och digitala böcker medan andelen som enbart läser e-böcker är försumbar. Mindre än en femtedel – 17 procent – har inte läst någon bok alls det senaste året.

**Tabell 4 Relationen mellan läsning av tryckt bok och e-bok, 2013
(totalprocent i befolkningen)**

		Läst tryckt bok	
		Någon gång senaste 12 mån	Ingen gång senaste 12 mån
Läst e-bok	Någon gång senaste 12 mån	10	1
	Ingen gång senaste 12 mån	72	17

Kommentar: Antal svar: 1 588

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Attityder till e-böcker

Ett sätt att skapa fördjupad förståelse kring spridningen av e-böcker och e-boksläsning är att undersöka attityder till det digitala bokformatet. Attityder är relaterade till beteende eller användning på ett mer generellt plan (Solomon m fl, 2010) men framför allt när det gäller i mer specifika fall som exempelvis bok- och e-boksläsning (Ajzen, 1988; Miesen, 2003).

Forskningen om attityder till e-böcker och e-boksläsning är ännu i sin linda. I en amerikansk studie som fokuserar på formatpreferenser i olika situationer framkommer tydligt att den tryckta boken är att föredra när man läser för barn och när man vill ha böcker som man lätt kan dela med andra människor. E-böcker, å andra sidan, är att föredra när man reser eller pendlar och också när man snabbt vill ha tag på en bok. När det gäller att läsa böcker i sängen och att uppleva sig ha tillgång till ett stort utbud av titlar fungerar såväl tryckta som digitalt distribuerade böcker (Rainie m fl, 2012).

I 2013 års nationella SOM-undersökning fick svarspersonerna ta ställning till en rad olika påståenden på en skala från 0 (helt felaktigt) till 10 (helt riktigt) (se tabell 5). Det första påståendet, att e-böcker inte kan ersätta känslan av att bläddra i en tryckt bok, får starkt stöd i befolkningen (medelvärde 7,24). En klar majoritet instämmer i detta och lägger sig på den övre delen av svarsskalan. Liknande resultat fann man i början av 2000-talet på en motsvarande fråga om tidningsläsning via internet (Hedman, 2002). Sedan dess har tidningsläsningen via nätet ökat väsentligt och stödet för digitalt distribuerade tidningar ökat (Andersson, 2013).

Tabell 5 Attityder till e-böcker och e-boksläsning, 2013 (medelvärde, standardavvikelse och procent)

	Medelvärde	Standard- avvikelse	Andel 8-10 (procent)	Antal svar
E-böcker kan aldrig ersätta känslan av att bläddra i en tryckt bok	7,24	3,21	58	1 547
Möjligheten att läsa e-böcker innebär att jag köper/lånar färre tryckta böcker	3,89	3,81	24	1 520
Att läsa e-böcker är ännu så länge allt för komplicerat	4,96	3,56	29	1 524
E-boksformatet lämpar sig bäst för kortare böcker	5,34	3,43	31	1 504

Kommentar: Frågan lyder *Vilken är din åsikt om följande påståenden om e-böcker?* En 11-gradig svarsskala mellan 0 (helt felaktigt) till 10 (helt riktigt) användes.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Svarspersonerna har också fått ta ställning till några mer specifika påståenden om e-böcker och e-boksläsning. Det visar sig då att tekniska eller andra handhavande-problem inte utgör något större hinder, e-böcker upplevs inte vara så komplicerade att få tillgång till eller använda. Det tycks inte heller i första hand vara bokens längd som avgör valet av format, det är runt en tredjedel av befolkningen som anser att det digitala formatet främst lämpar sig för kortare böcker.

En dimension av attitydfrågan handlar om relationen mellan e-böcker och tryckta böcker med avseende på anskaffning. Runt en fjärdedel instämmer i påståendet att möjligheten att läsa e-böcker innebär att de köper eller lånar färre tryckta böcker (medelvärde 3,89).

Det verkar således vara en mer generell bedömning av det kulturella värdet av e-boken som tar sig uttryck och som eventuellt verkar som trögkraft i spridningen av digitala böcker. Då attityder och användning kan antas vara korrelerade till varandra är det intressant att analysera attityderna i olika befolkningsgrupper och i relation till just e-boksläsning.

När det gäller det mer allmänna påståendet att e-böcker inte kan ersätta den tryckta boken uttrycker kvinnor ett starkare stöd för den tryckta boken än vad män gör (tabell 6). Personer äldre än 50 år är också mer benägna att stödja den tryckta boken, men ålderskillnaderna är förhållandevis mindre. Till den tryckta bokens försvarare hör också personer med högre utbildning medan lågutbildade i mindre utsträckning ger sitt stöd, även om det är starkt även i denna grupp. Tekniktillgång bidrar i viss utsträckning till att förstå stödet för den tryckta boken, så till vida att stödet är starkare i grupper som inte innehar medieteknik som möjliggör läsning av e-böcker. Personer som mer frekvent gör biblioteksärenden på nätet uttrycker ett lägre stöd för den tryckta boken än vad personer som aldrig besöker det digitala biblioteket gör.

Tabell 6 Attityder till e-böcker och e-boksläsning i olika grupper, 2013 (medelvärde)

	E-böcker kan aldrig ersätta känslan av att bläddra i en tryckt bok	Att läsa e-böcker är ännu så länge allt för komplicerat	E-boks-formatet lämpar sig bäst för kortare böcker	Möjligheten att läsa e-böcker innebär att jag köper/lånar färre tryckta böcker	Minsta antal svar
Totalt	7,2	5,0	5,3	3,9	1 504
Kvinnor	7,7	5,3	5,6	3,6	775
Män	6,8	4,6	5,1	4,2	727
16-29 år	7,2	3,8	5,0	3,9	225
30-49 år	7,0	4,2	4,8	3,7	429
50-64 år	7,4	5,3	5,5	3,9	429
65-85 år	7,3	6,0	5,9	4,1	421
Låg utbildning	6,6	5,6	5,6	3,9	265
Medellåg	7,2	5,2	5,7	4,4	218
Medelhög	7,6	4,9	5,2	3,8	332
Hög utbildning	7,5	4,5	4,9	3,4	476
Har surfplatta	7,0	4,2	4,9	4,1	590
Har ej surfplatta	7,4	5,5	5,6	3,7	869
Har smartphone	7,2	4,5	5,2	4,0	995
Har ej smartphone	7,3	6,0	5,7	3,8	491
Gjort biblioteksärenden på nätet:					
- minst någon gång i kvartalet	6,9	4,5	5,3	3,9	145
- någon gång senaste halvåret/året	7,1	4,5	5,2	3,8	218
- aldrig	7,3	5,1	5,4	3,9	1 140
Läst e-bok, skönlitteratur, någon gång senaste 12 mån	5,8	2,8	3,6	5,6	126
Aldrig läst e-bok, skönlitteratur	7,4	5,2	5,5	3,7	1 332
Läst e-bok, fackböcker, minst någon senaste 12 mån	6,8	3,2	4,6	5,0	1 357
Aldrig läst e-bok, fackböcker	7,3	5,1	5,4	3,8	94
Lyssnat på ljud-/talböcker:					
- minst någon gång i kvartalet	6,8	4,7	5,1	4,8	180
- någon gång senaste halvåret/året	7,4	4,9	5,6	3,6	159
- aldrig	7,3	5,0	5,4	3,8	1 136

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

E-boksläsning, och framför allt läsning av digital skönlitteratur, är den starkaste förklaringsfaktorn när det gäller att förstå den allmänna inställningen till tryckta och digitala böcker. Medelvärde för påståendet att e-boken aldrig kan ersätta den tryckta boken är 5,8 bland e-boksläsare jämfört med 7,4 bland icke-läsare. Läsning av fackböcker digitalt har samma effekt på attityden, men i mindre grad. Användning av ljud- och talböcker inverkar också på attityden till e-böcker i relation till tryckta böcker så till vida att icke-användarna ger uttrycker ett starkare stöd för den tryckta boken än vad användarna gör.

Synen på e-böcker som alltför komplicerade att använda är vid dags dato i hög grad en fråga om ålder och om användning. Äldre personer uttrycker i större utsträckning att e-böcker är komplicerade än vad yngre människor gör. Komplikationerna upplevs också i högre grad hos personer som inte använder e-böcker än hos läsarna, oavsett om man avser skönlitteratur eller fackböcker. Övriga förklaringsfaktorer i analysen har liten eller ingen betydelse för hur komplicerad man upplever e-boken vara.

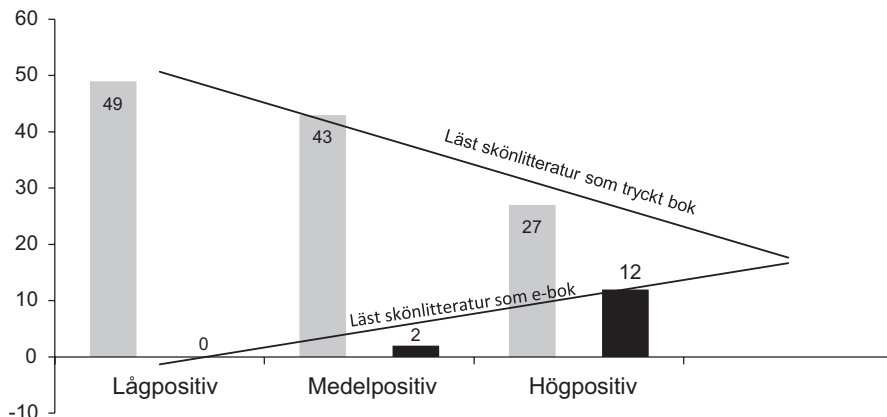
Påståendet att e-böcker skulle lämpa sig bättre för kortare texter finner ungefär samma stöd oavsett kön, ålder, utbildning eller biblioteksvanor. Däremot utmärker sig personer som inte läser e-böcker även här genom att sluta upp kring påståendet i högre grad än vad läsarna gör.

När det gäller e-böckernas inverkan på anförskaffning av tryckta böcker finns även här de största skillnaderna mellan personer som läser e-böcker och personer som inte gör det. Det är betydligt vanligare att e-boksläsare säger sig köpa eller låna färre tryckta böcker genom möjligheten att läsa e-böcker, vilket är ett helt förväntat utfall.

Attityden till e-böcker kan vara ett resultat av att man provat denna form av digital läsning, men det kan också fungera omvänt så att teknikvana och en positiv attityd gör det lättare att ta till sig den nya medieform som e-böcker utgör. Även om läsare av e-böcker också ofta läser tryckta böcker finns ett samband mellan att vara positiv till e-böcker och läsa mer av dessa och mindre av tryckta böcker. Detta illustreras i figur 3, där läsningen av skönlitteratur i tryck respektive som e-bok visas mot attityd. De fyra attitydpåståendena har här kombinerats till ett index för attityd till e-böcker indelat i lågpositiva (värde 1-3), medelpositiva (värde 4-6) och högpositiva (värde 7-10).

Figur 3 visar det i och för sig rimliga resultatet att de som är mest positiva till e-böcker läser sådana i högre grad samtidigt som de minskar på läsningen av tryckta böcker. Den totala läsningen av skönlitteratur bland e-boksläsarna bör också tolkas mot bakgrund av den jämna könsfördelningen. Läsning av skönlitteratur är annars vanligare bland kvinnor än bland män. Att andelen positiva succesivt kommer att öka är ett rimligt antagande, men här är skillnaden i attityderna mellan olika åldersgrupper mindre än vad man annars kan se när det gäller teknik.

Figur 3 Läsning av skönlitteratur som tryckt bok respektive e-bok efter attityder till e-böcker (procent)

Kommentar: Attityd till e-böcker mätt genom fyra frågor. Skalan 0-10 är indelad som lågpositiv, värde 1-3, medelpositiv, värde 4-6 och högpositiv värde 7-10. Antal svar: 1184 resp. 1156. Figuren visar andel som läser skönlitteratur i tryck respektive som e-bok någon gång per månad eller oftare.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

E-bokläsarna och bokbranschen

Bokbranschen förändras och e-bokens expansion ställer viktiga frågor på sin spets. Vilken roll får biblioteken om det mesta kan laddas ned utan att man besöker biblioteket? Kommer förlagens utveckling, författandet och den traditionella utformningen av boken att utmanas av nya aktörer och ny teknik med mer multimedia-inspirerade kreationer? Idag står diskussionen i hög grad kring olika modeller för tillgängliggörande och prissättning där relationerna mellan bibliotek och förlag är i centrum. Att avsikten är att allmänheten fritt skall kunna låna e-böcker via biblioteken är dock en tydlig riktlinje i den nya bibliotekslagen: ”9 § På folkbiblioteken ska allmänheten avgiftsfritt få låna eller på annat sätt få tillgång till litteratur under en viss tid oavsett publiceringsform” (Bibliotekslag gällande från 2014-01-01).

E-bokens utveckling i icke engelskspråkiga länder under de närmaste åren bedöms olika av olika aktörer. Wischenbart (2013) noterar i sin översikt för ett antal länder att omkring hälften av de svarande räknar med att minst hälften av de böcker de läser kommer att vara e-böcker inom tre år. Samtidigt visar en enkät bland svenska förlag att fler förväntar sig en långsam tillväxt för e-böcker än dem som räknar med en snabbare tillväxt (E-boken i Sverige: förläggares perspektiv). En faktor som ger förutsättningar för tillväxt är att allt fler får tillgång till läsplattor, eller framförallt surfplattor, som är lämpliga också för att ladda ned e-böcker. Man kan notera att

mycket av de mer spektakulära bedömningarna och debatterna kring e-boken hänför sig till USA, Storbritannien och andra engelsk-språkiga länder, medan man i många mindre språkområden i högre grad håller fast vid tryckta böcker på det egna språket. Som en av förklaringarna framhålls ofta det stora utbudet på engelska och den dominerande roll som stora multinationella aktörer såsom Amazon har på e-boksmarknaden i framförallt USA och Storbritannien. Något som möjligen kan påverka den svenska situationen och skärpa konkurrensen för både förlag och bokhandel i Sverige är att Amazon annonserat att de planerar etablera sig starkare på den svenska marknaden och nyligen har tecknat ett avtal med Bokrondellen, som har en databas som omfattar all svensk bokutgivning (Dagens Nyheter 2014-04-11). Bokbranschen blir alltmer global och bland unga noteras också att fler läser engelsk-språkig litteratur (Wischenbart, 2013).

Den totala andelen svenskar som läst e-böcker i någon form under det senaste året uppgick till elva procent av de svarande, vilket pekar på att man fortfarande befinner sig i ett relativt tidigt skede av spridningen. Som jämförelse kan nämnas att man i engelsk-språkiga länder har mer än dubbelt så hög andel läsare av e-böcker. Samtidigt finner vi att andelen svenskar som har tillgång till någon form av surfplatta, där e-böcker enkelt kan laddas ned och läsas ligger flera gånger högre än e-bokläsningen och fortsätter öka, vilket utgör en betydande potential för fortsatt spridning. I denna kontext anser en majoritet att e-böcker aldrig kan ersätta känslan av att bläddra i en tryckt bok. Ett formats kulturella värden är starkt beroende av det värde som intressenter tillskriver det och mottagandet beror mycket av hur formatet eller lagringsformen blivit etablerat i samhället (Westin, 2012). E-boken i det svenska samhället tycks alltså stöta på strukturella och kulturella hinder snarare än tekniska.

Referenser

- Ajzen, Icek (1988) *Attitudes, Personality, and Behavior*. Chicago: Dorsey Press.
- Andersson, Ulrika (2013) Attityder till nyheter på nät och papper. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 59.
- Bergström, Annika och Höglund, Lars (2013) Tidiga e-boksläsare. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 59.
- Bibliotekslag: SFS 2013:801* (2013). Stockholm: Riksdagen, Kulturdepartementet. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/
- Dagens Nyheter (2014-04-11) Amazon klart för start i Sverige.
- E-boken i Sverige: förläggares perspektiv* (2014) Forskningsprojektet E-bokens framväxt i ett litet språkområde. Göteborgs universitet och Högskolan i Borås, april 2014.

- Hedman, Lowe, (2002) Dagstidningar på nätet. I Carlsson, Ulla och Facht, Ulrika (red), *MedieSverige 2001/2002*. Nordicom-Sverige. Göteborgs universitet. Göteborg, sid 71-80.
- Kungl. Biblioteket. www.kb.se
- Madden, Mary, Lenhart, Amanda, Duggan, Maeve, Cortesi, Sandra och Gasser, Urs (2013) *Teens and Technology 2013*. Pew Research Center, Internet & American Life Project: <http://www.pewinternet.org/2013/03/13/teens-and-technology-2013/>. Hämtad 2014-04-14.
- Miesen, Harold W J M (2003) Predicting and explaining literary reading: an application of the theory of planned behavior. *Poetics*, 31(3-4), pp. 189-212.
- Rainie, Lee; Zichuhr, Kathryn; Purcell, Kristen; Madden, Mary and Brenner, Johanna (2012) The rise of e-reading. Washington D.C: Pew Research Center's Internet & American Life Project.
- Rogers, Everett M. (2003) *Diffusion of innovations*. New York: The Free Press.
- Solomon, Michael R., Bamossy, Gary Askegaard, Sören och Hogg, Margaret K. (2010) *Consumer Behaviour: A European Perspective*, 4th Edition. New York: Prentice Hall.
- Westin, Jonathan (2013) Loss of Culture: New media forms and the translation from analogue to digital books. *Convergence*, 19(2), pp. 129-140
- Wischenbart, Rüdiger (2013) *Global eBook: Current Conditions & Future Projections* Revised and updated edition October 2013. [http://Global-Ebook-Report2013_final03\[1\].pdf](http://Global-Ebook-Report2013_final03[1].pdf)